

France Bevk:

Povest o grofu, ki so ga uši snedle.

2.

Čez nekaj minut je vstopila grofica Ana, suha in bleda ženska, ki je preždela po cele dneve v svoji sobici z balkonom, preganjala bridkost samote in razmišljala o neznano čem. Globoko se je priklonila, njene tenke ustnice so se jedva zganile v komaj slišnem pozdravu.

Grof se je dvignil, ji stopil nasproti, prijel za njeno roko in poljubil konec njenih prstov. Nato jo je peljal do stola na nasprotni strani mize, jo posedel in slednjič sedel sam z vso težo, da je začvrketal stol pod njim.

Proti svoji svakinji je znal biti vljuden, znal je biti tudi sirov. Ko je umrl brat, mu je ostala kot breme na plečih, zakaj izkazalo se je, da ta ni imel premoženja, dasi so ostali plemiči in njih gospé šepetali med seboj, da so rumeni dukati na zvit način našli svoj konec v mošnji grofa brez imena. Bodi tako ali drugače, grof brez imena je čutil za dolžnost, da dá vdovi zavetja in siroti varuha. Scholar je moral preživeti nekatere mesece na univerzi s pomočjo srebrnikov, ki so se z veliko muko in javkanjem iztrkljali iz grofovega žepa, grofica Ana pa je morala ves ta čas poslušati dolge razlage o grofovi dobroti in radodarnosti in več nego enkrat na dan se mu je morala zahvaljevati za slednji požirek in grižljaj, ki je bil z grofovo samohvalo zagrenjen.

Kadar se je v svojem samskem življenju in debelušju zdolgočasil, jo je poklical. Krajšati mu je morala ure. Pripovedeval ji je dogodivščine, razlagal ji svoje križe in težave in se pri tem neznanško potil. Grofica Ana je vedela, da prejema miloščino, zato ga je poslušala in mu pritrjevala, le redko si je dovolila lahek ugovor.

Zdaj je sedela na stolu in ga gledala z očmi kot druge krati ter izpraševala s pogledom, kaj hoče.

Grof je hotel kar naravnost govoriti o njenem sinu, o slabi vzgoji, ki je uživa in o nehvaležnosti, zato je meril v dno njenih oči. Zdelo se mu je, da bo jokala, če ji katero koli krutost pove naravnost. Solz pa ni maral videti, zato je to besedo odložil in pričel kot po navadi.

«Grofica Ana,» je pričel. «Ali sem te morda motil v svojem razmišljanju? Veruj, mnogo razmišljati ni dobro.»

«Saj ne razmišljam, dragi svak,» je dejala grofica Ana.

«Ni dobro mnogo razmišljati,» je dejal grof, ki se ni dal motiti ne prekinjati. «Jaz ne razmišljam nikoli. In do danes se mi je prav tako dobro godilo.»

Grofica je vzdihnila in molčala z brezizraznim bleskom v očeh.

«Ni kaj razmišljati. Na svetu je vse kakor je, dobro urejeno in ni mogoče ničesar spreminjati. Ljudje, ki ukazujejo in vodijo, ljudje, ki ubogajo in delajo...»

«Ljubi svak, pametno govoriš,» je pritrdila grofica, ker je vedela, da mora nekaj reči.

«Lestvica,» je vpil grof zadovoljen nad grofičinc besedo. «Svet je urejen kakor lestvica. Spodaj so podložniki, nato pridemo mi, to je drugi klin. Slednjič psvetna in cerkvena gosposka, na vrhu pa je Bog. Ali ni prekrasna lestvica to?»

Grofica se je samo nasmehnila, narahlo se je priklonila, kakor da s tem na novo molče pritrjuje grofovim besedam, ki je kar kipel in rasel iz sebe.

«Če podložniki mislijo, da jim ukazujemo in jih tepemo mi, se motijo. Mi smo samo volja vseh, ki so nad nami. Ali ni to prekrasno?»

S to besedo je hotel uščipniti Ano. Premnegokrat ga je pod zastorjem previdnih besed karala radi krutosti nad svojimi podložniki; ona je imenovala to «strogost». Iz njenih namigavanj ga je nekoliko pekla vest. Porabil je priliko, da se je opral pred seboj in pred

svakinjo. In ker je bil prepričan, da se mu je logično sklepanje izborna posrečilo, se je krohotal.

Ana je to razumela.

«In če ljudje godrnjajo zoper nas, godrnjajo zoper Boga. To bi morali duhovniki ljudem dopovedati, pa so sami puntarji.»

«Saj te ljudje ljubijo,» se je oglasila grofica Ana. Teh besed ni govorila iz srca. Zdelo pa se ji je potrebno, da to reče, da se grofov srd o namišljenem sovraštvu, ki naj ga gojijo podložniki de njega, do teh ni še večal.

Ljubezen je bila nova beseda zanj. Ni imel nikogar, ki bi ga resnično ljubil, nikogar, ki bi ljubil njega. In verdar je včasih podzavestno zahrepenel po ljubezni. Kakor nova hrana je bilo to zanj, sovraštva je bil že nasičen.

«Ali misliš?» je uprl pogled v svakinjo.

«Ne mislim, vem,» je grofica podprla svojo besedo.

Grof se je zamislil. Dejal je počasi: «Saj hudega jim storil nisem. Če sem katerega kaznoval, je to stokrat zaslužil. Še Bog tepe ljudi, ker jih ljubi. Če jih kaznujem, jih kaznujem tedaj samo radi tega, ker jih ljubim. In če jaz nje ljubim, čemu bi ne ljubili oni mene?»

Te besede so se zdele grofu tako srečno izbrane, da je prepričal samega sebe in si je do dna verjel. Prej je dvomil, zdaj je bil v veri, da ni mogoče drugače.

Ta srečni hip, ko je svakinja zrla z občudovanjem vanj, se mu je zdel primeren, da zgrabi za besedo, radi katere je svakinjo poklical. Zresnil je obraz, razprl oči in dejal:

«Draga svakinja, zdaj pa nekaj drugega.»

Te besede so bile na tak način izgovorjene, da so povedale vse; ob njih naglasu je že itak bleda vdova le še bolj pobledela.

Grof je ni videl. Nadaljeval je: «Gre za dobrobit, za bodočnost tvojega sina Antona, ki mi je, veruj mi, draga Ana, ravno tako na srcu, kakor tebi.»

«Kaj pa se je zgodilo?» je zastokala grofica.

«Slabo je vzgojen. Grde manire ima. S potepini in strganavti se klati, mene ne pozdravlja.»

Zdaj šele je pogledal grof svojo svakinjo. Bilo je prepozno, zakaj že je imela solze v očeh in besedo ji je vzele. Solz ni maral. Bilo mu je žal, da je začel, skušal je, da popravi, kar je bilo storjenega.

«Ana! Čemu pa solze? Saj nisem nič dejal. S tabo ni mogoče pametno govoriti... Saj vem, da ti nisi kriva. Ženska pa vzgoja — to ne gre skupaj. Jaz ga moram prijeti! To sem hotel govoriti s teboj. Ali dovoliš, da ga trdò primem?»

«Kakor veš, da je potrebno,» je dejala grofica Ana vdano, glas se ji je tresel.

«Dobro,» je dejal. «Poučil ga bom o spodobnosti, o hvaležnosti in o drugem. Zdaj sva zgovorjena. Pa kaj drugega. Pozabiva to! Kaj sva že govorila?»

Grofica Ana ni mogla govoriti, solza v očesu se ji ni posušila; grof pa je pomislil na lepe travnike Dobrave, ki so ležali ob cesti proti Mostu in po katerih so se grofu bolj cedile sline kot po mastnem založaju. Bili so last Poljubinjcev in grof je dolgo mislil na to, kako bi jih jim iztrgal iz rok.

Na te travnike je mislil, ko je dejal: «Če me podložniki ljubijo, ali bi mi ne dali lahko kak dar? Ali ne, draga svakinja?»

Ana je premagala misel na sina in odgovorila: «Čemu ne, dragi svak?»

V tem je vstopil pisar in javil: «Scholar Anton je prišel, vaša milost.»

«Draga Ana,» se je dvignil grof in ponudil roko grofici. «Pusti naju sama. Tvojega sina imam rad in v njegov dušni in telesni blagor bo, če ga krepko poučim. Pomiri se, draga Ana! Pri večerji ti bom poročal o uspehu. Z Bogom, draga svakinja!»

In grofica Ana je odšla.

(Dalje).

Z RAZSTAVE DEL NAŠIH UPODABLJAJOČIH UMETNIKOV.

Branko Perović:

Jutro.

Prokradoh se tiho drumom.

Snevaju kućice drage
 — tek tu i tamo za mnomo okno sanjivo zevne
 ko da se čudi:
 — Dan je več? Sunce? Rudi?
 Drum je još pust
 i selom, što tekar se budi, prvi se život mako.
 Odnekud djeram škripi
 i tuži za nečije ruke:
 Moradosmo juče u goru
 i radismo ceo dan — a jutros
 odohnismo... tako...

Koracam žurno van sela
 i jutarnji lahor što struji
 i rana ptica što kliče
 radošću širi mi grudi.

Hosana, o Sunce,
 što žarko poljubi zemlju
 što pezlata poklonjen klas
 što biserjem travu posu!

Po mekoj livadi stupam
 u zori što venča mi kosu
 i ganut pevam
 — idem i pevam.

Kaj je človek, ako mu je glavno dobro in dobiček življenja samo spanje in jed? — Nič več ko žival. Gotovo Oni, ki nas je ustvaril s pronicavim razumom, nam ni dal te sposobnosti in tega Bogu sličnega razuma, da neizkoriščan v nas plesni.

Shakespeare.

Ni dovolj vedeti, treba je tudi uporabiti; ni dovolj hoteti, treba je tudi delati.

Goethe.

Ako se volja upira razumu, takrat je dober svet vedno prepozen.

Bürde.

Slavko Slavec:

Štefan izpod Skal.

Z opraskanimi rokami in povaljano obleko so se drugi plazili počasi za njim. Ob skrajnem robu, kjer je bilo za pol stopinje prostora, se je Lojze pritisnil k skali in počkilil mimo roba čez novo, široko globel.

«Ni ga več. Prej je sedel pred jamo; zdaj ga ni več videti,» se je ozrl k tovarišem za seboj. Oni so se rinili naprej in se tesno oklepali skale, ki je nudila besim stopalom tako ozko podlago, da se je vsa gruča zdela h klečevju privezan grozd mladih teles.

«Stopi malo nazaj, da bom kaj videl,» je dejal Sirkov Željko, povlekel Lojzeta za rokav in se stlačil med njim in skalo v solnce tik razbeljenega roba.

«Ni ga,» je potrdil tudi on. «Pretoplo mu je. Hladi se v votlini.»

«Ali pa se koplje v Soči,» je menil Lojze.

Polagoma so se vsi zvrstili do roba, kjer niso bili — razen par starejših — še nikoli, in so zavzeti gledali čez prostrano, divjo globel k črnemu žrelu Štefanove jame.

«Pojdimo,» je silil Šilarjev Tonče. «Če nas iz jame zagleda, nam lahko kaj zažene sem čez.»

«Ne doseže nas. Lučati bi moral navzgor. Težkega kamna ne vrže do nas. Pa če bi ga — mi se lahko brž skrijemo za rob.» Lojze se je znova obesil za rob, drugi pa so skušali najti kakšno udobnejšo stopinjo v strmi steni.

«Zdaj ga jaz izbrbam iz luknje kakor murna,» je rekel Lojze in zagnal okrogel kamen jajčje debelosti čez globel.

«V jamo!» je vzkliknil veselo, videč, da je kamen izginil v črni odprtini. «Nazaj!» je še zaklical in se umaknil za rob. Samo z levim očesom je škilil na drugo stran in govoril napol veselo, napol plašno:

«Gre. Stoji pred jamo. Gleda, pa nas ne vidi; solnce ga slepi. Navzdol se ozira; misli, da mu je pozdrav priletel od spodaj. Danes je nedelja, oblekel se je prazniško: ima jopo s poldrugim rokavom, klobuček mu visi po strani. Suho listje baše v pipe in se ozira po skalovju.»

«Pojdimo,» so svetovali nekateri. Drugi pa bi ga bili radi videli in so se rinili naprej.

«Jaka, zabrlizgaj!» je ukazal Lojze. «Da bo vedel, kam naj gleda.»

«Ne,» je prosil Smukov Tine. «Kder ga hoče dražiti, naj počaka, da drugi odidemo.»

Lojze se je glasno zasmeljal in z dlanmi ob ustih zavpil čez globel: «Štefan, ho-ho!»

Obenem je hušknil za skalo in povlekel druge za seboj. Čez malo je zopet previdno pokukal čez rob.

«Odhaja,» je šepnil nazaj. Družba se je usula k njemu in gledala za starcem, ki je izginil v grmovju pod jamo.

«Spodili smo ga,» je ugotovil Lojze. «Še votlino njegovo si oglejmo.»

Tovariši niso bili videti prijazni tej novi misli, a Lojze jo je tako vneto priporočal, da jih je kmalu nekaj pridobil. Opisal jim je pot navzdol in čez globel, zatrjujoč, da se spodaj zlahka prepričajo, kam Štefan zavije, postavijo stražo in splezajo nato brez nevarnosti do njegove jame. Pot navzdol in naokoli je bila daljša, nego si je Lojze mislil, a spodaj so res od daleč videli, kako je Štefan krenil pođ mostem k stezi, ki je vodila na cesto vrhu Skal.

«Pol ure ga ne bo nazaj, tudi če se zdaj obrne,» je rekel Lojze.

Dečaki so jo mahnili čez kamne, drobne kose odkrušenega skalovja in kosmat, širokolist lapuh naravnost navzgor. Pred jamo so se drugi ustavili in tudi Lojze je zategnil korak. Sklonil se je in pogledal noter. Jama je bila podobna velikanski, nepravilno obokani krušni peči. V ozadju je ležalo par otepov slame in na njih nekaj zmečkanih cunj. Ob koncu ležišča je stal napol razbit zaboječek s kladivom, kleščami, starimi, zvitimi žebli in konci zarjavele žice. Za zabojem je bilo videti na tleh lopato, kakor jih imajo možje, ki na predu pesek sejejo. V kotu blizu vhoda je bila stena vsa črna od dima in pod njo je stal med dvema ožganima opekama kupček pepela z ogorki in končiči suhljadi.

«Ognjišče,» je pokazal Lojze tovarišem, ki so za njim počasi vtikalili glave noter.

«Spalnica,» je pokimal Željko proti otepom slame.

«Zažgimo posteljo!» je sprožil poredni Jaka.

Mladiči so se razlezli po votlini, pobrcali zaboječek in lopato, otipavali kapljice na vlažnem, raskavem stropu in sunili parkrat v pepel.

«Ne,» je Lojze veljavno ugovarjal. «Zažgali mu je ne bomo. Kje naj spi? Lahko pa mu kaj popravimo. Ko je pripeljal balc, se mu je gotovo mudilo. Vidi se, da ni utegnil vsega prav postaviti. To dragoceno skrinje denimo na ognjišče.»

Dvignil je zaboječek v ozadju ter ga prenesel na pepel in ogorke. Orodje je vzel iz njega ter ga zunaj prislonil ob obe opeki. Drugi so se lotili otepov ter jih zavlekli na sredo. Željko je vzel lopato in stopil z njo pred jamo.

«S tem zapahom mu zaklenemo palačo, da ga tatje ne okradejo,» je dejal in skušal zagozditi toporišče med tla in zgornji rob vhoda,

da je lopata obtičala kot pokončen steber sredi vhoda in so se drugi le iztežka izmuzali ob njej iz jame.

«Dobro bo», je potrdil Lojze, ozrši se še enkrat na opravljeno delo. «Nocoj bo lepše in slajše spal.»

Mladiči so odšli. Še tisti večer so povedali v vasi, da so v Skalah odkrili Štefanov grad.

Vaščanom je bilo znano, da se je Štefan izobčil iz njihove srede in si izbral domovanje na Skalah; a kje se je utaboril, tega živ krst ni vedel. Zdaj, ko so dečkaki povedali tudi to, se je župan sam zavzel za čast svoje občine. Nekega večera je starešinskemu omizju izjavil, da ima občina — hvala Bogu — svojo ubožnico in ji prav nič ni treba puščavnikov. Skale — je rekel — so za lisice in kače, ne pa za ljudi. Občinski očetje so prikimali in dali s tem duška soglasni misli, da občina take sramote res ne sme trpeti: Štefan, ki se je izvil občini iz okrilja, se mora vrniti zopet v njeno naročje in postati zopet človek.

Koncem tedna je župan pozval k sebi občinskega stražnika Jernejca ter mu naložil, naj gre k Soči in Štefanu pove, da ne sme več spati pod Skalami, ki so občinska last, temveč naj pride k županu, ki mu odkaže novo stanovanje.

Jernejec si je opasal sabljo, si nataknil kapo z rdečim obšivom in odkorakal važno proti Soči. Štokljal je dolgo po nerodnem, razritem produ, preden je došel do Štefana, ki je v plitvi udrtni metal z lopato mešan pred v svojo mrežo.

«Bog daj,» je pozdravil.

Štefan ni odzdravil in ni prenehal, le mrko je pogledal izpod klobuka. Jernejec je povedal, po kaj prihaja; Štefan pa je neprestano sejal, kakor bi naročilo ne veljalo njemu.

«Da veš: ne več v Skale — k županu!» mu je stražnik zabičil ostreje. Tudi zdaj ni bilo odgovora. Jernejcu se je obenem zazdelo, da se Štefanova lopata ni samo slučajno glasneje zasadila v prod, temveč je izražala gročnjno in jezo: «Pusti Štefana in pojdi po svoji poti!» Ošinil je lopato in ne bilo bi se mu prečudno zdelo, če bi se bila postavila pokonci in se nato spustila, ne ploskoma, temveč z ostrim robom proti njegovi kapi. Jernejec je bil vaje vsakovrstnega vaškega bojevanja, s kolom in sabljo, s kopačo in stolicami — a proti dvignjeni lopati ni njegova ostrina še nikoli mahala. Videl je, da je lopata daljša od sablje in bi lahko prišla prezgodaj do njegove kape. Zato ni zinil nobene več, le sršenasto je pogledal in odročljal oblastno proti vasi.

Štefana zvečer ni bilo k županu. Ni ga bilo niti naslednje večere. «Ponj bo treba,» se je namrgodil župan.

«Če ne mara strehe, naj spi v brlogu,» je menil Jernejec. Še rajši bi bil rekel: «Sami si ga lovite!»

«Zvečer ga počakaj pred jamo, pa ga sem privedi,» je ukazal župan.

«Bom,» je pokimal stražnik.

Z dolgim Nacetom se je domenil, da pojmeta vkup čakati puščavnika. Ob zatonu sta res sedela pred Štefanovim skalnim domom.

«Župan ima svoje muhe,» je mrmral Jernejec. «Tega medveda bi na rokah nosil; ne more dočakati dneva, da ga bo imel v ubožnici. Meni, ki imam pet otrok, že leta in leta ni plače zvišal.»

Dolgi Nace je kimal in pihal dim v grmovje. Nato je izpljunil in zinil:

«Siromaki smo vsi trije: Štefan, Jernejec in Nace.»

«Kajpada smo,» je pritrdil Jernejec. «Pa Štefan je siromak zato, ker sam hoče; Nace in Jernejec pa zato, ker drugi hočejo. Medse ga vabimo, streho in postelj mu ponujamo. On pa ne in ne; lisičje jame so mu bolj pogodu. Boš videl, da nama pobegne, ali pa naju z lopato odpodi.»

«Mislim, da bi mu županstvo že lahko pustilo to jazbino, če ga tako mika. Res je občinska, pa je cenejša od ubožnice.»

Medtem se je zmrabilo in iz grmovja se je tema vzpenjala više in više po Skalah.

«Saj ga ne bo,» je zagodrnjal Nace.

«V temi je pot nazaj nevarna,» je pristavil Jernejec.

Posedela sta še pol ure. Štefana ni bilo.

«Ne mara v vas. Dom si je prebral,» je ugibal Nace.

«Zdi se, da si ga je res,» je dejal Jernejec. «Saj bi človek županu rekel, naj si ga sam poišče, če brez njega ne smemo biti. A župan je župan. Potrpeti je treba. Pejdiva.»

Vrnila sta se praznih rek. Nihče ni vedel, katero votlino si je Štefan zdaj izbral; nihče mu je ni kratil. Občinska ubožnica Štefana ni pegrešala, napolnila se je brez njega. Župan se ga je še parkrat spomnil, rekoč, da bi ga bilo treba spraviti v vas, a novi cpravki so kmalu zakrivali Štefanovo sliko v njegovem spominu. Niti Lojzetu in njegovim tovarišem se ni več posrečilo, da bi bili z novimi pohodi prišli do Štefanovega novega domovanja. Štefan se je pobratil z lisicami in rebido, s kačami in grmovjem in njegov spomin je v ljudski govorici oživel same tedaj, ko so hoteli vaščani označiti koga za pustega in odljudnega in so rekli, da je sladek in prijazen kakor Štefan izpod Skal.

(Konec.)

Milko Bambič :

V KRČMI.

1927.

M. Zamfirescu :

Tiha sreča.

Samo svetli mesec vedi,
 ki z neba prijazno sije, da se ljubiva brez meje.
 Tiho hodiva ob gredi,
 tiha sreča srci greje.

Samó noč, ki vse v molčeči
 plašč zagrinja, kar se tiho, tajno ljubi,
 znaj, kako da so goreči
 dolgi najini poljubi.

Le na vrtu cvetka tvoja,
 tiha ti družica, vedi in nikjer ne razodevaj,
 da si ljubljena in moja —
 pesem sama to opevaj.

Iz rumunščine prevel Jos. Jurca.

Iva Breščakova:

„Človek je!“

I.

Jako! Idiot! Revež!

Ko je prva igla jutranje luči zdrknila preko morja v široke, bogate ulice in med temne, umazane hiše, je Jako že sedel na mrzli skali obrežja.

Razbolele noge je imel raztegnjene na kupu mehkega peska, glavo položeno na kamen; čakal je, da mu jo solnce obveže s tresočim, gorkim trakom. Čakal je in se je smejal. — Tako slednje jutro. Le tedaj, ko mu je prvi glas zapiskal na ušesa: «Jako idiot!», se je zdramil. Stisnil se je skupaj, da je bilo njegovo telo podobno klopčiču; velike roke je držal na prsih, boste noge je prekrizal, a velika široka usta so mu ostala odprta. Kazal je bele zobe, takšne, da bi ž njimi kremen zgrizel.

Po svoji vnanjosti je bil tak, da se je marsikomu studil, a le malokomu smilil.

Imel pa je žive svetle oči. Ako bi se bile mogle tiste oči ločiti od njegovega spačenega telesa, bi bil Jako postal človek.

«Jako, idiot!» je zapiskal prvi, drugi, tretji, četrti glas, mnogo glasov — — — in otročad je obkolila reveža. Tako vsako jutro. On pa je dvignil glavo, njegove svetle oči so gledale kričečo tolpo. Smejalo se je; z glasom, ki je bil podoben grgranju, je ponovil že stokrat isto vprašanje: «Ali me imate radi? Kakšen sem?»

«Idiot si. Samo oči imaš dobre. Pokaži mi bele oči, Jako!»

Norec je še bolj raztegnil široka usta in ohrnil zenice tako, da sta se pokazali samo dve beli, izbuljeni kroglici.

Otroci so planili v smeh. Nekateri so vrgli predenj kos starega kruha. In Jako je zabodel svoje špičaste zobe v trdi dar, zobe ki bi razjedli kremen — — —

Včasih je umazana otročad pozabila, da Jako nima duše, da bi se znal hliniti kot drugi ljudje. Tedaj, ko so to pozabili, so ga vprašali: «Jako, kje si rojen?» — Idiot je sklonil glavo. Molčal je za hip, ni se več smejal. Na zeleno morje je gledal in jim s prepričanjem odgovoril:

«V morju sem rojen. Globoko v morju, še se spominjam, sem živel med algami. Tam, kjer hrani morje zaklade. Videl sem jih in samo malo sem hotel vzeti od bogastva, morje pa se je razljutilo in v viharji noči me je vrglo na to obal. Prav semkaj.» — Norec je pokazal mesto in položil veliko reko na droben pesek.

Nekega dne pa so mu povedali, da mu ne verjamejo. Kako naj verjamejo idiotu? Srepa jih je gledal, cni se niso prestrašili; kričali

so mu: «Vrni se, Jako! Vzemi zaklad. Zakaj Margarita je uboga!» —

Ob tem imenu je idiot, kot da se je nečesa spomnil, dvignil telo. Otroci so se razpršili po obrežju z usti polnimi smeha, in vsakdo je norcu zalučal kot psovku: «Margarita!»

Pogledal jih je z motnimi očmi in izginil med kupom umazanih hiš.

Jako, idiot! Če bi se bile mogle tvoje svetle oči ločiti od mrzlega telesa, bi bil postal človek. A takō, kakšen si bil? Kako si mogel ljubiti?

II.

Sto, tisoč in še več ljudi je, ki skrivajo v prsih mesto srca mrzel kamen ali pa brušeno steklo! Samo malo, tako malo je tistih, katerih sreče je kot briljant, tako bogat luči, da jo lahko nasuje vsem, ki hodijo v temi. In med temi ljudmi je Margarita.

Zgodilo se je v tihi noči, ko je Jako, sin morja, iskal kam bi položil glavo; zgodilo se je, da je šel skozi ozke ulice in se je ustavil pod bujno zeleno trto, ki je objemala umazan, razdrt zid stare hiše. V tisti tihi noči je skozi razbito okno ugledal, kako je pijan ribič Majé, z usti polnimi strupa in grdih besed, razbijal v borni kočī in udaril svojo hčer Margarito.

Tisto noč je Jako zaspal na golem kamnu pod bujno zeleno trto. Od tiste noči je Jako, ki se ni nikogar bal, začutil grozo pred visokim, močnim ribičem Majétom; v bolni duši pa se mu je užgalo prvo, novo čuvstvo usmiljenja do zlatolase Margarite.

Ko je videl v jutranji zeri, da je Majé, v obraz poln temnordečih žil, zadrl vesla v svetlo vodo in odhajal, je Jako še postajal pod močno trto, dokler ni Margarita sklenila obraza skozi razbito okno in so ga njena usta vprašala: «Jako, ali si lačen?» Jako pa jo je samo pogledal s svetlimi, vlažnimi očmi, in iz širokih ust je prišel ubit glas: «Zakaj te je tepel?» Margarita je imela srce bogato luči za vse in mu je odgovorila: «Ni hudoben, Jako! Dober je!»

Kot v sanjah jo je gledal, nato je zbežal na obrežje k svojemu morju, govoreč s hripavim glasom: «Dober je!»

III.

Nekega jutra, ko je Jako že sedel na obrežju in mu je morje božalo noge in solnce grela telo, mu je neki glas siknil prav na uho: «Jako, Margarita je odšla.»

Vstal je in odnesel bolno dušo pod orumenelo trto. Dvignil se je na prstih in pogledal skozi razbito okno; soba je bila prazna, belo solnce je usipalo v praznino svoje blede žarke... orumenela trta je še krčeviteje objemala star, preperel zid. —

Jako je stal in čakal. Kadar je le zaslišal glas stopinj ob trdi tlak se je skrtil, njegova duša je šepetala: «Vrača se!» Gledal je le tuje ljudi, ki so hodili mimo in on je čakal. Šel je do obrežja in se v noči vrnil pod gluhe zidove.

Zgodaj v jutru so prišli mimo ljudje in so se ustavili: izložili so iz barke stare šaro, napolnili osamelo hišo, se nastanili v nji in jo vzeli vso zase. — Jako je gledal, dolgo je gledal skrit pod orumenelo trto; a tista trta, nekdanj bujno zelena, je bila brez listja, tuji ljudje so ugledali med njenimi vitkimi stebli idiotovo telo. Kot da bi ga bili že poznali, so ga spodili z grenkimi besedami. Ubogal je in izginil proti svojemu morju.

Mrtvo jutro je bilo nasičeno s soparnim zrakom, in z gnusnim smradom sežganih ribjih lusk. Voda je stala mirna, ograjena z modrimi in rumenimi žarki solnca. Preko tihega obrežja so se vrstile nizke in visoke barke, privezane z močnimi vrvmi; gibale so se, nemirne, kot da hočejo nekam, daleč po zeleni vodi — — —

Jako, idiot, je šel s sklonjenim telesom dalje. Vlažne oči niso videle meje, kjer poljublja morje suho zemljo. Voda — slana, mrzla voda — je objela njegovo telo. Zaklical je s težkim glasom nerazumljive besede. Mornarji, delavci in ljudje, ki so nosili v prsih kamen, so gledali zlomljeno, potapljajoče se telo. Le eden izmed stoterih se je spustil v vodo in zaklical: «Človek je!»

Preden je dobra roka dosegla nesrečneža, je že pojoča voda napolnila idiotova usta, mu jih zaprla in ga potegnila vase.

Nad potapljajočim se telesom se je penilo morje in mu pletlo vence...

Veno Pilon:

ŽENSKE V BARU.

1926.

Janko Samec:

Friderikov stolp.

Treh belih zvezd sijaj, ki lil je z odra
 življenja dni tja preko naših trat
 na sever, jug in vzhod ter na zapad,
 kjer spletala neutrudno misel modra

je tisoč živih želj in drznih nad...
 okoli zvezd dva mehka ženska kodra
 se vzpenjajoča kakor vranca bcdra
 do sivega gradu ponosnih vrat;

tako te včasih zrem, mogočno Celje,
 ko v slavnih razvalin ledeni molk
 srca nemir me pod večer pripelje!

A čas je kakor večno gladen volk —
 Vse, kar dozida, v prah nekoč spet zmelje,
 da je naš up le nepoplačan dolg!

Branko Perović: **Večernje pozdravljenje.**

Zadnji se klik dana stišao u senkama
 zadnja je zraka sunca ugasla na vršcima jela.
 Ptice se sakrile
 ljudi nestali.
 Ni živog več stvora na stazi.
 Neki pritajen nemir na zemlju je sišao
 i tiho se šulja i šapće:
 — To sveto veče silazi.

A šuma čuti i sluša.

Stojim na samotnom bregu:
 U dolu seoce bez i jednog glasa tone u tamu
 — čutke sve krov do krova ko da se bliže guri
 stablo do stabla se kupi
 zemlja čeka.
 Čuj
 šum vetra u valu se bliža
 ko ujanje mora daleka.

I odjednom sva se šuma trgnula
svaka je jela postala golema harfa
zadrhtao svaki list
zatreptala svaka iglica.

— To cela tavna šuma u jednom dršče srhu

— živi, žudi i pati.

Uzdrhtan pobožno idem kroz svete dvorove tvoje
o, Velika Priroda Mati!

Stanko Bunc :

Dve pesmici.

KRAS.

V višine so temni
bori zbežali,
ko v solčno plan vragi
so skale sejali.

Med kamenjem nemim
so bele vasice,
kot da burja razgnala
je golobice.

Izžgana so polja,
gole so koče
in zemlja in bori —
vse tiho se joče.

DEKLETU.

Nimam jaz lotosa,
palme zelene,
da bi okrasil ti
prsi ognjene.

V láse ti vpletam
vijolico malo,
v nedri vsadim ti
vrtnico zalo.

Svet bo bleščal se,
dan bo vesel,
ko nama slavec
združitev bo pel.

Z RAZSTAVE DEL NAŠIH UPODABLJAJOČIH UMETNIKOV.

ZNANOST IN VZGOJA.

Prof. F. Peric:

Življenjski ustroj osebe.

(Nadaljevanje.)

3. Nagonski mehanizem.

Še le pozneje, ko bomo govorili o stalnih kategorijah človeških nagonov, bomo mogli zavzeti končno stališče napram vprašanju «motivacijskega aparata», kot so ga orisali gori navedeni pisci. Tu se nam medtem neodložno narinja drugo prevažno vprašanje, namreč vprašanje splošnega nagonskega mehanizma in pa bistvenih lastnosti nagonov, kakor jih odkrivajo ti poslednji pri svojem udejstvovanju ali uveljavljanju.

Če se zedinimo glede nagonskega determinizma v našem obsegu in pomenu besede, potem je na dlani sledeči važni zaključek: Če hočemo pospeševati in afirmirati življenje, nam ni treba drugega nego gojiti do skrajnosti človeške nagone, jim pustiti in olajševati svoboden razmah. To mora veljati še posebno glede tistih nagonov, ki predstavljajo najtemeljnejšo življenjsko konstitucijo človeka. Toda če si le površno ogledamo življenje s te strani, vidimo, da se v resnici godi ravno nasprotno: človek živi v družbi, a v družbi more živeti le pod pogojem, da omejuje svoje naravne nagone. Čim stopi posameznik v kakršenkoli odnošaj s kakim drugim posameznikom, je taka omejitev njegovih nagonov neizogibna.

Naj vzamemo že kateregakoli izmed gori pri Vierkantdu, Mc Dougallu ali kjerkoli navedenih nagonov, vedno bomo ugotovili, da je temu tako. Naj nam bo za primer najprej spolni nagon, čigar neodoljivost se čisto naglašča. Njegove omejitve so neodklonljive, čim stopita moški in ženska v soproštveno razmerje. Spomnimo se tu le na pojav ljubosumnosti. Isto velja glede nagona samozavesti, podrejevanja, glede borbenega nagona, sploh glede vseh nagonov. Glede vseh bomo ugotovili, da se v družbi stalno omejujejo. Izjemo delata morda le naš skupnostni in enakostni nagon, toda tudi tu vemo, da človek more pripadati le tej ali oni družbi, temu ali onemu sistemu socialnih bitij, ne pa tudi kaki vesoljni absolutni družbi. S temi ugotovitvami je podana druga stran relativnosti nagonskega determinizma.

Tako vidimo torej, da vsebuje socialno življenje nekako notranje protislovje. Življenje vzdržujejo človeški življenjski nagoni, toda na tak način, da je isto življenje, ki bi bilo brez njih nemogoče, obrnjeno deloma proti tem življenjetvornim nagonom samim. Vse življenje se vrši v družbi, a prav ta lastnost življenja ne dovoljuje nagonom, da bi se neomejeno razvijali. In če bi primerjali posamezne nagone med seboj z ozirom na moč, s katero se uveljavljajo, bi morali ugotoviti, da se dajo vsi več ali manj nadvladati, kajti drugače bi socialno življenje sploh ne bilo mogoče. Če vzamemo zopet spolni nagon, vidimo, da se da pobijati v obliki celibata in devištva. Drugi nagoni se «pobijajo» in omejujejo že sami med seboj. Tako imamo proti nagonu samozavesti nagon pokorščine, proti borbenemu nagonu nagon pomaganja in skrilstva itd. Le skupnostni in njemu odgovarjajoči enakostni nagon sta nekako suverena: Tudi samotarstvo in puščavništvo je v svoji končni analizi le določeno razmerje napram družbi. Samotarji se samo nahajajo z drugimi ljudmi v drugačnih odnošajih nego navadni družabni ljudje (prim. L. v Wieser: Allgemeine Soziologie, str. 59 in posebno 99). Lepo poglavje o samotarstvu se nahaja pri Othmarju

Spannu (O. Spann: Gesellschaftslehre, Leipzig 1923). «Samotar se izogiblje človeške družbe, toda tega ne dela na podlagi kake individualistične misli; na enak način se lahko izogiblje tudi naravi in stvarjem, ki ga obdajajo. Ne eno ne drugo pa ni individualizem.... Kajti samotarstvo sloni vedno na družabnosti, seveda v eni sami obliki, namreč v obliki skupnosti z Bogom» (str. 185). Podobno samotarstvo pa vidimo tudi pri učenjakih, umetnikih, ki se odtegujejo svetu, da se združijo z vedo, umetnostjo itd. Tudi v vseh teh primerih gospoduje torej neodpravljeni skupnostni nagon.

Kakšen je tedaj sociološki pomen vseh teh dejstev? Živeti v družbi se pravi, kot smo rekli, omejevati življenjske nagone. Najmočnejši nagon pa je ravno skupnostni (čredni ali družabni) nagon, t. j. torej isti nagon, kateri sili človeka v družabne sisteme, ki omejujejo njegove nagone. Ni ga torej močnejšega nagona v človeku, nego je nagon omejevanja lastnih nagonov! Evo enostavna, toda velika sociološka resnica, ki nam daje ključ za rešitev vse naše uganke. Ključ torej imamo, toda katera so prava vrata? Če jih hočemo najti, nam mora postati najprej jasno bistvo nagonov samih, oziroma bistvo njihovega «mehanizma», kot smo naglasili že ob uvodu tega poglavja. Nagoni so naravne težnje, ki se pojavljajo v obliki notranjih potreb, katere zahtevajo zadovoljitev. Brez dvoma ne spadajo vsi nagoni med primarne ali konstitutivne lastnosti živih bitij, kot je n. pr. rast, toda gotovo spadajo vsaj med sekundarne biološke lastnosti, ki spremljajo in dopolnjujejo prve ali se pojavljajo v živem bitju v času njegove rasti (tako n. pr. spolni nagon, ki se pojavi še le ob času takoimenovane pubertete ali spolne zrelosti).

Potemtakem ni nobenega razloga, ki bi odsvetoval, da bi ne sprejeli takoimenovane biološke razlage nagonov, ki vidi v njih določene kategorije reakcij na določene kategorije draženj. Draženja so neobhodni predpogoji življenja sploh. Ona prihajajo nanje deloma iz notranjosti organizma, a v svojem največjem in najodločilnejšem delu pa iz okolice, v kateri živi živo bitje, in sicer najprej s pomočjo čutil. Vid, sluh, tip, vonj in okus niso in ne morejo biti po svojem udejstvovanju nič drugega nego reakcije, t. j. odgovori živega bitja na odgovarjajoča draženja iz njegove okolice. Če bi ne udarjalo valovanje zraka na naše slušne organe, bi ne slišali, in prav tako bi bilo izključeno videnje brez elektromagnetnega valovanja, ki udarja na naše vidne organe. Tipanje, vohanje in kušanje so zopet le reakcije na draženja, ki prihajajo do zavesti potom dotičnih čutil na tipične načine, ki so znani. Pozneje, ko bomo govorili o elementarnem kulturnem ustroju človeka, bomo videli, da bi bilo izključeno tudi vsako višje duševno življenje, če bi ne bilo draženj, ki naj izzivajo s strani duševnosti najrazličnejše reakcije v obliki zaznav, predstav, misli itd. Živega bitja, ki naj bi bilo osamljeno, torej vzeto iz okolice in njenih vplivov na življenje, si ni mogoče predstavljati razen v obliki božanstva.

Pri človeku so seveda ta draženja najrazličnejša in gredo od najenostavnejših čutnih draženj do takih, ki nastanejo in učinkujejo še le v človeški družbi. Posebno vsi socialni nagoni — in to so več ali manj vsi, ki smo jih zgoraj omenili — predpostavljajo obstoj človeške družbe, t. j. morejo se uveljavljati le napram sočloveku. Na drugi strani pa prihajajo najrazličnejša draženja, kot že rečeno, v velikih meri od zunanje narave kot take ter soodločajo pri obrazovanju posameznih oblik človeškega življenjskega zadržanja.

Pojem draženja je torej treba vzeti v najširšem pomenu besede, tako da se nam predstavljajo življenjski nagoni kot nekako ustaljeno razmerje, stališče in zadržanje živega bitja napram celotni njegovi okolici, razmerje, ki ga opredeljujejo na eni strani notranje biološke sile in potrebe, na drugi strani pa okoliščine, ki ta nagnenja pospešujejo ali ovirajo, z eno besedo v tem ali onem smislu dražijo. Reagiranje in draženje, draženje in reagiranje sta torej dva neobhodna elementa nagonskih stremljenj. Brez nasprotnika bi se ne mogel uveljavljati borbeni nagon, nagon samozavesti ni mogoč razen v razmerju napram soljudem, spolni nagon ne brez dveh spolov, istotako ne podložnostni nagon razen v družbi z drugimi ljudmi itd.

V socialnem življenju pa moramo pripisovati še posebno važnost specifičnemu draženju, ki ga hočemo radi njegove važnosti obravnavati zase. To je d r a ž e n j e v o b l i k i o m e j e v a n j a, ki smo ga omenili že zgoraj v drugačni zvezi. «Prepovedan sad je najslajši» pravi znani rek, ki je še posebno prikladen za nagone, ker je vsem skupna nekā tipična lastnost, da vzbuja njih zadovoljitev posebno vrsto močne slasti, zaležnega čustva ugodja in zadovoljstva. «Pritisnuto jače, sve to više skače» pravi drugi rek, ki, uporabljen glede nagonov, izraža zopet na diven način tipično lastnost njihove udejstvovalne sile. To pa niso le nekake pesniške fraze, temveč je izražen s temi besedami zopet eden izmed temeljnih socioloških zakonov. Seveda ga je treba pravilno razumeti. On pomeni: Omejevanje nagonov je obenem njihovo draženje in izzivanje. Kot tako služi torej obenem tudi za njihovo vzdrževanje in ohranjevanje, torej s tem tudi za ohranjevanje temeljnih življenjskih sil. To dejstvo moremo overiti čisto empiričnim potom na vsakem koraku. Vzemimo n. pr. le brambni nagon razkačene živali in videli bomo, da bo razkačenost tem večja, čim večji bo odpor, ki prihaja od nasprotne strani. Spomnimo se tudi povesti o tistem, ki se je rešil pred medvedom s tem, da se je napravil mrtvega. Medved ga je povohal in ko je videl, da ni več duše v njem, ga je pustil in šel dalje. Če bi bil «živ», bi bilo po njem (Prim. priliko o dveh prijateljih).

Pa ostanimo pri človeku, n. pr. pri dveh prepirajočih se babah. Zopet vidimo, da je prepir tem silnejši, čim bolj si druga drugi skušata omejiti razmah njunega besedno-borbenega nagona. Enake ali podobne stopnje bomo ugotovili tudi pri kaki sportni tekmi, pri konkurenčnem boju med trgovci. Nagona samozavesti in pokorščine se ne dasta zamisliti pri absolutno osamljenem človeku, kot smo že rekli, toda ob primernih okoliščinah v družbi bosta tem večja čim večje bo ponižanje pri prvem, čim večja svoboda pri drugem. Isto ali podobno naj se reče glede kateregakoli drugega nagona. Sploh je najbistvenejša lastnost nagonov ta, da jih mehanične sile, ki bi bile sicer zadostne, ne ustavljajo, temveč jih vsaka taka ovira še jača. Samo tedaj se konča nagonski proces, ko doseže svoj lastni mu cilj, ali ko se izzove kako drugačno stremljenje, ali, končno, ko se živo bitje v svojih vztrajnih naporih izčrpa (Mc Dougall, l. c. str. 24).

Na drugi strani pa bi moralo dovesti brezmejno pospeševanje nagonov do tega, da bi popolnoma zamrli ali vsaj oslabei. Imamo tu isti slučaj, kot ga poznamo pri telesnem organizmu, v katerem morajo oni organi, ki se ne rabijo, ki ne vršijo več nikake funkcije in so nepotrebni, počasi oslabeti in se tudi popolnoma izpriditi. Borec, ki bi ne naletel nikdar na nikako oviro, bi se «boril» ob zelo ugodnih okoliščinah, toda prej ali slej bi moralo biti konec njegovemu borbenemu nagonu. Vojni duh in heroizem bi popolnoma izginila, če bi ne bilo nikoli vojne, gradbeni nagon bi ne obstojal, če

bi vse samo nastajalo, istotako ne pridobitveni, če bi ne bilo potreb za življenje, prav tako radovednostni nagon, če bi človek vse vedel, itd.

Iz vsega tega sledi torej, da je omejevanje nagonov prav tako važna življenjska potreba, kot so na drugi strani nagoni sami. Človeška družba, skupina določenega števila posameznikov, ki sloni, kot smo rekli, na omejevanju življenjskih nagonov, je torej že kot taka važen življenjski činitelj, važna življenjska sila. S svojim obstojem ostri in ohranjuje življenjske nagone posameznika ter na ta način izživa stalno obnavljanje življenjskih sposobnosti svojih sestavnih članov-posameznikov. Dejstvo, ki smo ga zgoraj omenili, da namreč gospoduje skupnostni nagon ne samo nad vsemi drugimi nagoni, temveč tudi nad človekom samim in njegovo voljo, je torej v čudovitem skladu z vsem tem socialnim življenjskim mehanizmom.

Socialno življenje — in ker za človeka drugega življenja ni — lahko rečemo življenje sploh ima po vsem tem neodpravljivo obliko omejevanja življenjske volje, ki se očituje v podobi nagonov. Hoteti življenje pomeni torej za človeka hoteti omejitve. Življenjski egoizem postane tako samo omejevalen egoizem. Tak pa lahko postane samo v družbi ali dotiki z drugimi «egoizmi», t. j. v odnošajih z drugimi osebam, s pomočjo socialnih odnošajev. Gornje ugotovitve vsebujejo potemtakem obnem tudi bistvene elemente socialnega odnošaja sploh, tvorijo njegovo definicijo. Socialni odnošaj je skupna (prostovoljna ali izsiljena) omejitev kakega življenjskega nagona v svrhu njegovega vzajemnega zadovoljevanja. Kolikor torej kategorij elementarnih življenjskih nagonov, toliko bo na drugi strani kategorij elementarnih socialnih odnošajev.

Pa ne samo socialnega odnošaja, temveč tudi **socialne norme** definirajo gornje ugotovitve. Norme so pravila (smernice, postave, zapovedi, prepovedi itd.), po katerih se vrši skupno ali socialno življenje. Vsako pravilo pa je meja, omejevanje, red, uredba — in pravkar smo videli, kako nastajajo te meje in kaj se omejuje, namreč nagoni, t. j. življenjska volja, ali na splošno volja, kajti druge razen življenjske volje sploh ni in ne more biti. Iz tega pa sledi neodklonljivo zaključek, da niso socialne norme v svojem najelementarnejšem bistvu nič drugega nego one mere omejitve življenjskih nagonov, ki so potrebne, da so mogoči socialni odnošaji, t. j. socialno življenje samo. In tudi to mero določa nagoni mehanizem sam, kot smo ga zgoraj orisali. Omejevanje nagonov (volje) ni le omejevanje, temveč tudi njihovo draženje. Vsaka norma mora torej (bi morala!) na eni strani omogočevati socialne odnošaje, na drugi pa dražiti in obnavljati življenjske nagone, življenjsko voljo. To je — rekli bi — večno neizpremenljivo, naravno merilo za ocenjevanje vseh socialnih (predvsem umetnih) norm brez razlike.

Često se govori le o pravnih normah, toda to naziranje sloni na pomankljivi generalizaciji v zaključkih. V resnici se vrši vse socialno življenje po normah — v vseh svojih področjih. Poleg pravnih imamo torej tudi plemenske in gospodarske norme. In tudi pravila vsega socialno-kulturnega (duševnega) življenja so norme. Tako je n. pr. norma tudi vsaka beseda v jeziku, dalje govorna pravila itd. In ko bomo govorili o elementarni kulturni konstituciji osebe, bomo natančno videli, da vrši

n pr. ves jezik in vsaka beseda v njem obe temeljni vlogi vsake norme, t. j. jezik in vsak njegov element na eni strani omejuje in urejuje proces duševnega življenja, a na drugi strani služi kot stalno draženje in s tem kot sredstvo za stalno obnavljanje in vzdrževanje duševnega življenja sploh.

To pa spada, kot rečeno, na drugo mesto, medtem ko nas tu zanima še vedno le pretres nagonskega mehanizma kot takega. (Dalje).

Dr. Lavo Čermelj:

Kako merimo elektriško energijo.

Ker je danes ne samo v mestih, temveč tudi v večjih središčih, da, marsikje tudi po manjših vaseh elektrika v rabi, bo primerno, da obrazložimo čitateljem, kaj pravzaprav plačajo elektrarni, ko poravnajo račun za uporabo električnega toka.

Pred vsem naj na kratko obrazložim, kaj je elektrika. Po danes splošno priznanem nazoru so prasnovi, iz katerih so zgrajena vsa materialna telesa, protoni in elektroni. Protoni so pozitivno električna telesa, kojih masa je od velikosti atoma najlažje prvine, namreč vodika. Ta telesa so neskončno majhna. 0,6 kvadrilijonov (1 kvadrilijon napišemo tako, da stavimo za enojko 24 ničle) protonov bi tehtalo en gram. Elektroni, ki so negativno električni, so še veliko manjši, približno 2000 krat manjši od protonov.

Iz protonov in elektronov so zgrajeni atomi poznanih kemijskih prvin. Po več atomov ene ali več prvin je lahko združenih v bolj ali manj veliko molekulo.

Pri plinih so atomi, odnosno molekule «proste», v tekočinah so medsebojno vezani, toda ne toliko, da ne bi se z razmeroma malo silo lahko ločili drug od drugega, v trdnih telesih končno pa so atomi in molekule vezani na stalno mesto v telesu samem.

Trdna telesa deli, kakor znano, fizika v dve veliki skupini: v dobre prevodnike elektrike, h katerim prišteva pred vsem kovine, in v slabe prevodnike ali izolatorje (osamila). Pri prvih so sicer atomi vezani na stalno medsebojno lego, med njimi pa se prosto gibljejo elektroni. V splošnem je to gibanje neurejeno. Elektroni letijo z različno hitrostjo na vse strani. Ako pa damo vsem tem elektronom isto smer (kako se to napravi, bomo kmalu spoznali), gre skozi žico — električni tok, ali, kakor bi lahko še bolj pravilno rekli, elektronski tok. Smer tega toka je vedno od negativno električnega konca proti pozitivnemu električnemu v skladu z znanim zakonom, po katerem se istoimensko električna telesa odbijajo, nasprotnimenska pa privlačijo. Smer, ki jo torej običajno pripisujemo električnemu toku, namreč od pozitivnega pola proti negativnemu, se ne ujema s smerjo elektronskega toka, ki po novejši teoriji elektrike edino tvori električni tok. Pravilno bi morali potemtakem vedno govoriti o električnem toku v nasprotni smeri, kakor smo vajeni to storiti. Toda težko bi bilo čez noč tozadevno kaj spremeniti. S časom pa bo vsekakor tudi to zgolj formalno vprašanje rešeno.

Vsak elektron nosi s seboj ali, še bolje, predstavlja določeno elektrenino, in sicer je ta elektrenina enaka za vse elektrone in je najmanjša količina elektrike, ki jo sploh poznamo. Kako merimo pa elektrenino? Omenil sem že, da se istoimensko električna telesa odbijajo, različno imen-

ska pa privlačijo. Množino elektrike, ki deluje na enako množino v razdalji 1 cm z enako silo kakor vlak 1,02 miligrama težkega telesa, so določili kot enote elektrenine. Imenujemo jo elektrostatično enoto elektrenine. Zakaj so ravno to silo izbrali, ne morem na tem mestu obrazložiti vsem čitateljem. Za one, ki so imeli že priliko pogledati v kako obširnejšo knjigo o fiziki, naj povem, da je to sila 1 dine.

Elektrenina enega elektrona je seveda veliko manjša od ravnokar omenjene enote. Šele 2095 milijonov elektronov predstavlja eno tako enoto.

Za praktično uporabo pa je celo ta enota premajhna. Navadna enota za električni tok je ampère, tako imenovan po slavnem francoskem fiziku Ampèru, ki je proučeval zakone električnega toka. Ako gre skozi prerez provodnika v eni sekundi 3000 milijonov višje gori navedenih enot elektrenine, tedaj pravimo, da je jakost toka 1 ampère. Kakor si lahko čitatelj sam izračuna, pomeni to, da gre skozi prerez žice v vsaki sekundi 6,285.000 bilijonov (6,285.000.000.000.000.000) elektronov.

Skozi žico v žarnici od 100 sveč letijo, ako ne vara napis na žarnici sami, da je polwattska, v vsaki sekundi trije trilijoni elektronov. Ker je napis po večini bolj reklamen kot drugo, celo nekaj več.

Elektrarni plačujemo torej množino elektrike ali, kar je isto, število elektronov? Da in ne.

Stvar je namreč slična, kakor pri uporabi vode. Dočim gre namreč žejnemu človeku, kuharici in marsikateremu obrtniku res za to, da dobi primerno množino vode, ki jo navadno merimo v kilogramih, ne zanima mlinarja, žagarja in elektrarne, koliko vode ima na razpolago, temveč koliko energije ima ta voda, to se pravi, koliko dela mu lahko opravi. To je, kakor znano, v zvezi s padcem. Ako pade 1 kg vode z višine 1 metra, ima v sebi energijo 1 kilogramometra (1 kgm). V idealnem slučaju bi namreč s silo, ki jo nosi ta voda s seboj, dvignili 1 kg 1 meter visoko.

Ako bi stalno v vsaki sekundi padalo po 1 kg vode s te višine, pravimo, da ima ta slap efekt 1 kgm na sekundo. 75 kilogramometrov na sekundo je 1 konjska sila. Omenil sem to predvsem radi tega, ker vlada splošno docela napačno pojmovanje o konjski sili. Ne gre namreč zato, da izvršim delo 75 kgm, to se pravi da dvignem 75 kg 1 meter visoko, temveč zato, da opravim to delo v eni sekundi. In tudi to ne zadostuje: to delo bi moral opravljati enakomerno skozi daljšo dobo.

Danes je mesto konjske sile že splošno v rabi watt, enota za efekt, ki nosi ime po J. Wattu (Uat), ki je izumil zboljšani parni stroj. 1 konjska sila odgovarja okroglo 736 wattom.

Slična kakor pri vodi, je stvar tudi pri elektriki. V večini slučajev (namreč predvsem za razsvetljavo in za pogon motorjev) tudi pri elektriki ne gre toliko za množino elektrike, temveč za energijo, ki je z njo združena. Ker je električni tok, kakor smo spoznali, tok elektronov, gre torej za energijo premikajočih se elektronov. Čim večja je njih hitrost, tem večja je tudi njihova energija. Od česa pa je ta hitrost zavisna?

Mislimo si kovinsko kroglo, obeseno na svileni nit ali na steklenem stojalu. Ako to kroglico negativno naelektrimo s tem, da prenesemo nanjo nekaj elektronov, se ti enakomerno porazvrstijo po vsej površini, nikakor pa v notranjosti krogle. Razumljivo bo to vsem, ako opozorim, da so elektroni negativno električna telesa in da se kot taka medsebojno odbijajo. Porazdelili se bodo torej tako, da bo njih medsebojni razstoj največji.

Med njimi vlada neke vrste napetosti. Vsak sili proč od drugih. Naravno je, da narašča napetost na isti krogli z elektrenino ali, kar je isto, s številom elektronov. Napetost postane tudi tako velika, da se elektroni celo lahko izločijo iz telesnega sestava in da odletijo od krogle.

Pozitivno naelektrenje si raztolmačimo temu primerno tako, da je telo izgubilo nekaj elektronov in da je povsod na vsem površju stremljenje pritegniti od zunaj druge elektrone.

Ako spojimo dve krogli z različno napetostjo s kovinsko žico, gre po žici električni tok. Od krogle, kjer je bila večja napetost med elektroni (po splošno rabljeni terminologiji bi rekli, od krogle z nižjim potencialom) letijo po žici elektroni na drugo kroglo (z višjim potencialom). Ta razlika v potencialu je ona elektromotorska sila, ki daje gibanju elektronov določeno smer. Čim višja je ta razlika, tem večja je hitrost elektronov in s tem tudi večja elektriška energija.

Da preračunimo torej velikost uporabljene elektriške energije, moramo poznati poleg jakosti električnega toka, ki ga merimo — kakor smo že omenili — v ampèrih, tudi elektromotorsko silo.

Ako prenesemo na kovinsko kroglo s polumerom 1 cm eno elektrostatično enoto elektrenine, pravimo, da ima krogla elektrostatično enoto potenciala. Praktična enota je tristokrat manjša in se imenuje po italijanskem fiziku A. Volti, čigar stoletnico smrti smo ravno letos slavili, 1 volt (1 V). Docela upravičeno so letos Italijani izrazili željo, da bi se ta enota imenovala 1 volta, kakor se je resnično pisal slavni fizik. Sploh bi bilo želeli, da bi vsi kazali malo več spoštovanja do tujih priimkov in imen.

Ako gre pri potencialni diferenci 1 volta ob koncih provodnika v vsaki sekundi 1 ampère skozi provodnik, ima tok efekt 1 watta, to se pravi: v vsaki sekundi opravi delo 1 watta (1W).

Če je potencialna diferenca dvakrat, trikrat tolikšna, je tudi efekt dvakrat, trikrat tolikšen. Enako narašča efekt sorazmerno z jakostjo toka. Efekt v wattih dobimo, ako pomnožimo jakost toka v ampèrih s potencialno diferenco, izraženo v voltih.

Ako gre n. pr. pri potencialni diferenci 100 V skozi žico tok 5 ampèrov, je efekt tega toka 500 W ali 5 hektowattov (hW). $100 \text{ W} = 1 \text{ hW}$. $1000 \text{ W} = 1 \text{ kilowatt (kW)}$.

Ako je imel tok skozi eno uro efekt 1 W, je opravil delo 1 watske ure (1 Wh); enako je opravil delo 1 hektowattske ure (1 hWh) ali 1 kilowattske ure (1 kWh), ako je bil efekt toka skozi eno uro 1 hW, odnosno 1 kW.

In to delo (to energijo) plačujemo mi elektrarni. Tako je stala do sedaj v Trstu za razsvetljava 1 hWh 20 stotink (vštevši občinski in državni davek). Da gori žarnica 30 sveč, potrebuje približno 25 wattov. Ako gori torej taka žarnica skozi eno uro, uporabi $\frac{1}{4}$ hektowattske ure, v 4 urah torej 1 hektowattsko uro ali elektriške energije za 20 stotink.

Čim večja je uporabljena elektriška energija, tem manjša je cena.

Tako je določila upravna komisija tržaške elektrarne od 1. julija t. l. dalje cene tako-le:

Za razsvetljava L 1.80 za kWh za uporabo do letnih 600 kWh, L 1.70 za kWh za uporabo od 600—900 kWh, L 1.55 za kWh za uporabo do 1200 kWh in L 1.35 za kWh za večjo uporabo. (Vštete so že vse pristojbine).

Za pogon in za kurjavo so cene še nižje: do 600 kWh po L 0.60 kWh, od 600 do 1800 kWh po L 0.40 in za več po L 0.25 kWh.

Ne bo odveč, ako omenimo tu, koliko elektriške energije je v preteklem letu uporabilo mesto Trst. *)

V lastni elektrarni so proizvedli 30.284,8 kWh, od elektriške družbe S E L V E G, ki ima na Opčinah svoje transformatorje, so prevzeli 23.768.763.3 kWh.

Uporabilo se je: za javno razsvetljavo 1.552.520 kWh, za zasebno razsvetljavo 8.093.758 kWh, za tramvajski pogon 4.755.468 kWh, za vodovod 3.609.896 kWh, za drugo 2.547.018 kWh; vkupno torej 20.558.660 kWh. Ako računamo prebivalstvo v tem letu na 249.000 odpadejo na vsakega prebivalca 83 kWh.

Po nekem članku, ki ga je prinesla pred kratkim «Edinost» po ne vem že katerem dunajskem listu, je del elektriške energije, ki odpade povprečno na posameznega prebivalca, v drugih mestih še večji; tako v Londonu 124, v Parizu 160, v Berlinu in na Dunaju 170, v Moskvi pa celo 250 kWh.

V letu 1926. je vsa Italija, vsaj po podatkih, ki jih je ugotovila davkarja, producirala 693.011.946 kWh, tako da bi odpadlo na vsakega prebivalca 17 kWh na leto. To število pa, ki se nanaša na podatke iz «Mesečnega statističnega vestnika» (Bollettino mensile di statistica), se mi zdi vsekakor prenizko, saj znaša povprečna uporaba vsakega prebivalca drugod veliko več, tako v ameriških Združenih državah 500, na Francoskem 147, na Nemškem 141, na Angleškem 139 in celo v Rusiji 19½ kWh na leto.

*) Podatki so posneti po «Bollettino dell'Ufficio del Lavoro e della Statistica», ki ga je izdala tržaška občina aprila 1927.

Zorko Jelinčič:

O naših prosvetnih društvih s pravnega vidika.

Naši ljudje največkrat čisto napačno razumevajo pravi značaj naših prosvetnih društev z vidika obstoječih zakonov. Pri tem imajo večji del v mislih zakon o društvih bivše Avstrije in se po tem tudi ravnaajo. Vendar je med obema zakonodajama, italijansko in avstrijsko, v pogledu prosvetnih društev velika razlika.

Avstrija je za prosvetna društva izdelala poseben društveni zakon. Po tem zakonu je izročila društva v področje civilnih-političnih oblasti, okrajnih glavarstev in deželnih oblasti. Deželna oblastva so vedno s posebnimi odloki dovoljevala ustanovitev društev. Društvo je lahko začelo delovati šele, ko je imelo v rokah z odlokom potrjena pravila; vsak občni zbor in imena odbornikov so društva morala javljati oblastvom. Prav tako kot to še danes delajo n. pr. razne zadrage, po obstoječem združnem zakonu. Društva so bila, kakor rečemo — «pravne osebe» (juridične osebe), t. je pred zakonom, sodiščem in oblasti so nastopala z enakim pravom kot vsak poedinec ali kako gospodarsko društvo. Imela so lahko svojo lastnino, jo lahko podedovala, tožila pred sodiščem in uživala vso zaščito oblasti.

Prosvetno društvo je danes, po obstoječih italijanskih zakonih, po vsem nekaj drugega!

Kakor je čitateljem morda znano, v starih pokrajinah niti ne poznajo prosvetnih društev naše vrste, zato posebnega zakona o njih nimajo, niti

ne govori o njih kak drug zakon. Zakon torej o naših družtvih ne govori, zato jih niti ne dovoljuje niti prepoveduje. Skratka, naša prs vetna društva v zakonu ne obstojajo, niso «pravne osebe», zakonito priznane družabne skupnosti. Zato se za prosvetna društva civilna oblastva, toliko politična (prefektura) kolikor sodna, prav nič ne brigajo. O njih ne vodijo nobenih zapisnikov in registrov, zato pa tudi za osnovanje in delovanje društev ni treba od strani civilnih oblastev nikakega dovoljenja, nikakih odlokov, nikakega potrjenja pravil, — skratka nič. Pred zakonom naše prosvetno društvo ne pomeni nič več ko družba vinskih bratcev, gruča fantov, ki poje zvečer na vasi, ali družba deklet na zimski preji.

* * *

Toda le počasi! Ako se civilna oblastva, upravno-politična in sodna, nič ne brigajo za naša društva, se pa druga. Važen je v tem pogledu zakon o javni varnosti, ki predvideva policijsko nadzorstvo nad društvenim delovanjem in s tem postavlja gotove meje društvenemu snovanju. Javni red in varnost urejuje poseben zakon o javni varnosti. Skrb za izvrševanje tega zakona je poverjena varnostnim policijskim oblastvom t. j. občinskim oblastnikom (podeštat seveda ni samo krajevni policijski organ, marveč tudi civilni, upravno-politični uradnik), ki jim je v pomoč orožništvo, — in kvesturi t. j. najvišji prefekturni policijski oblasti.

Kjer se stalno zbira večje število ljudi, je vedno večja nevarnost za red, zato so javni prostori pod stalnim nadzorstvom policijskih oblastev. Zato je treba za vse posle v javnem življenju posebnih dovoljenj od varnostnih oblastev. Že v 5. štev. «Našega glasa» je bilo v člančiču «Dovoljenje za javne prireditve» omenjeno, kaj je vse treba pripraviti, da se doseže dovoljenje za javno prireditve.

Tu nastane seveda vprašanje, kaj smatra zakon o javni varnosti za javno? Ali so tudi naša društva javna? — O tem nam da pojasnila imenovani zakon o javni varnosti, člen 17.:

«Sklicatelji zborovanja v javnih ali ljudstvu odprtih prostorih*), morajo to javiti vsaj tri dni prej pokrajinskim oblastvom javne varnosti (kvesturi).

Smatra se za javno tudi zborovanje, napovedano z vabili v zasebni (privatni) obliki, kadar je izključiti zasebni značaj zborovanja radi določenega kraja, radi števila povabljenih oseb ali radi namena in predmeta.»

Iz tega člena se jasno vidi, da je glavni znak za javnost prireditve, javen prostor, v danih okoliščinah tudi veliko število oseb. V kakem slučaju se smatra za javno kaka prireditve zasebnega značaja «radi namena in predmeta» iz zakona ni točno razvidno. Iz nekaterih drugih členov lahko sklepamo, da bi to pomenilo protidržavno snovanje, po tolmačenju nekaterih varnostnih oblastev pa pridobivanje denarnih sredstev n. pr. v slučaju, da se pobira vstopnina, se prodajajo jedi in pijače itd. Iz tega pa že lahko brez truda doženemo, kaj je zasebno: vse kar se vrši v zasebnih prostorih in kjer so vsi pri-

*) Javni prostori so, po tem zakonu, gostilne in javne točilnice sploh, kavarne, javne dvorane (t. j. dvorane, ki se dajajo stalno v najem kateremukoli prireditelju, n. pr. v «Trgovskem domu» v Gorici). Ljudstvu odprti prostori so ceste, ulice in n. pr. kraji, kjer se vrše in dokler se vrše javne prireditve, kamor ima dostop vsakdo.

sotni zasebno (imenoma in pismeno) vabljeni, če štévilo prisotnih ni preveliko in se ne zahtevajo denarni prispevki. Kakor hitro prireditev prekorači opisan obseg, nastane nevarnost, da se prireditev smatra za javno zborovanje, ki bi moralo biti javljeno oblastvom. Po vsem tem je jasno, da je snovanje naših prosvetnih društev čisto zasebno, v kolikor se vrši le med člani in povabljeni v zasebnih prostorih.

Kljub temu, da je snovanje naših prosvetnih društev čisto zasebno, izvajajo policijska oblastva nad njimi kontrolo, predvideno v zakonu o javni varnosti (člen 214.), ki je znan pri nas kot «zakon o tajnih, frama-sonskih društvih»:

«Društva, bitja in zavodi, ustanovljeni in delujoči v kraljevini in v kolonijah, so obvezani javiti oblastvom javne varnosti: ustanovno listino (atto costitutivo), pravila (statuto) in notranje poslovniške (regolamenti interni), imenik odbornikov in članov (elenco nominativo delle cariche sociali e dei soci) in vsakršne podatke o svoji organizaciji in delovanju, vsako krat, ko jih imenovana oblastva zahtevajo radi reda ali iz razlogov javne varnosti.» Ta člen, ki je bil sprejet v zakon šele pred nekoliko meseci, je dal zakonito podlago za nadzorovanje prosvetnih društev. Člen je čisto jase in določeno pove, da so društva dolžna dajati omenjene podatke le v slučaju, če jih oblastva zahtevajo in ko jih zahtevajo, takrat pa v roku 48 ur.

Iz navedenega je prav jasno razviden značaj naših prosvetnih društev s pravnega vidika: Društva niso «pravne osebe». V kolikor so zasebnega značaja, ne potrebujejo za svoje snovanje in delovanje nikakih dovoljenj, pač pa lahko izvajajo varnostna oblastva nad njimi nadzorstvo, kajti po zakonu lahko zahtevajo o društvu kakršnekoli podatke.

Mirko Luin:

Lahka atletika.

a) Kratkoprožni tek na 100 do 400 m.

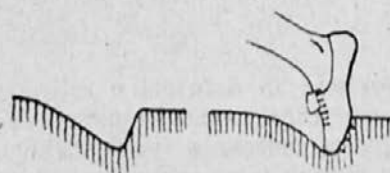
Start. Na progah od 100 do 400 m nam start mnogokrat pripomore do zmage. Z brzim ali ležečim startom — t. j. startom, ki ga uporabljamo v navedenih progah — moremo, s pogostimi vežbami, doseči maksimalno brzino že v pričetku proge. Opozarjam, da je ležeči start zelo težak.

V oddaljenosti 30—35 cm in 70—80 cm od startne linije si vzgrebemo dve jamici, ki služita stopalom v oporo. (Slika 1.)

Na povelje «pripravljeni» (ali «na mesta») poklekne na desno nogo tako, da pade koleno v višino členkov leve noge. Prsti rok se na startni liniji rahlo dotikajo tal in pri tem kaže palec v notranjo smer. Ob povelju «pozor» se vzravnamo, dvignemo glavo ter nagnemo telo toliko naprej, da še z lahkoto ohranimo ravnotežje. Teža telesa leži na levi nogi, desna je v opori močno oprta ter v kolenu lahko upognjena; hrbet leži vodoravno. Istočasno močno vdihnemo ter koncentriramo vso pozornost na končno povelje. V tem pričakovanju počí strel ali zadoni povelje «zdaj». Telo se mahoma sproži, mišičevje napne. Istočasno s poveljem se močno naprej nagnjeni odženemo preko startne linije — najprej z desno nogo kakih 50—70 cm pred startno linijo, takoj nato z levo. Istočasno z desno nogo švigne leva roka močno in energično naprej, desna pa rahlo upognjena nazaj, nakar morata roki takoj zavzeti takt vzajemno z gibanjem nog.

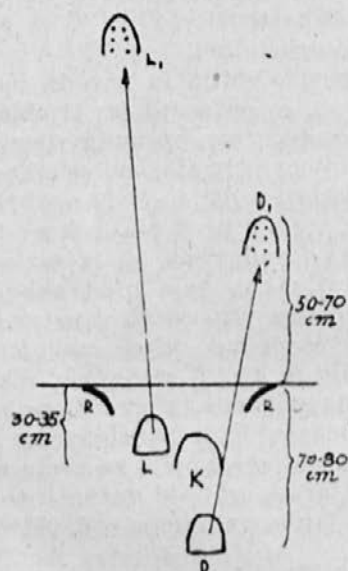
Začetne korake napravimo močno razširjene, da s tem ohranimo ravnotežje, nato zožimo širino ter se po prvih 20 m polagoma vzravnamo. (Slika 2.)

Na progi. V tem položaju prehitimo progo z enakomernim, ostrim korakom — stremeč k cilju. 100 m proge je možno preteči brez uporabe dihalnega organizma, kar pa nas lahko utruji, radi česar je bolje, da v stometerskem teku dva do tri krat zadostimo pljučam.

Slika 1.

- 1.) Jamica, ki služi stopalu v oporo
- 2.) R = roki; L = levo stopalo; D = stopalo desne noge; K = koleno desne noge; L₁, D₁ = položaj levega in desnega stopala ob 1. koraku.

Slika 2.

S p u r t - f i n i s h. Čim bliže smo cilju, tem bolj moramo obvladati telo, tem bolj stopnjevati hitrost. Z avtomatičnim, energičnim gibanjem nog in rok se bližamo ciljni črti — z zadnjimi močmi zadamo telesu poslednji sunek, da s prsi pretržemo ciljno vrv.

T e k n a 100 m. V stometerskem teku sta značilna kratek korak in tekem celotne proge maksimalna hitrost.

Naznačiti hočem par specijelnih potez k trainingom sprinterja. — Jačenje mišičevja, potom prostih vaj, gozdni tek in dihalne vaje so sprinterjem priporočljiva poglavja. Po prostih vajah naj training obstoja v začetni rundi s počasnim stilnim korakom, čemur naj na progi 120—150 m slede vaje s stopnjevanjem hitrosti, kar izvršimo tako, da stopnjujemo hitrost ali dolžino koraka od začetnega počasnega teka do končnega sprinta. Na progi 60—100 m izvršimo še par ostrih skip t. j. vaj z visokim in ostrim gibanjem nog, nakar preizkusimo na 20 do 30 m dolgi progi 10 do 12 startov. Po navedenih vajah pretečemo še parkrat progi po 50 in 150 m — ne zadostimo pa trainingu s parkratnim stometerskim tekom, kajti tako izvežban organizem bi ne prenašal nobenega večjega napora in to bi nam bolj škodovalo nego koristilo.

Za dame veljajo po vsem ista navodila, le naj se vse vaje izvrše na krajših progah.

Za teke na progah od 200 do 300 m je značilen nekoliko daljši korak — ostane pa še vedno maksimalna hitrost tekom celotne proge. Traininge izvršimo slično kot za stometerski tek.

Tek na 400 m. Navedena proga je najtežja — poleg izredne sposobnosti zahteva od tekača še veliko dozo energije in vztrajnosti. Karakteristika 400-meterskega teka je oster start, na progi veliki in hitri koraki ter energičen finish. V 400 m teku se prvič jasneje označuje pomen tehnične izvedbe teka, bodisi v koraku ali dihanju, ter taktika napram sotekmovalcem, ki jih lahko dobro izrabljaš, če so ti znane njihove slabosti. Napram

START.

slabim sotekmovalcem uporabljaj oster start, umerjen korak, nakar prehitijo sotekmovalce šele po zadnjem ovinku. Splošno pravilo: ne vodi teka in ne prehituj sotekmovalcev na ovinkih, ker te to uničuje. Najuspešneje prehitijo sotekmovalca, ko njegovo telo odpoveduje, ko mu glava klone na prsi in se iz pljuč razlega hropeče dihanje. Kaži se napram sotekmovalcem vedno svežega in čilega, da ne bodo izrabili tvoje slabosti. Pomni, da je zmaga tvoja, če v pravem trenutku prehitijo sotekmovalca. Training obstoja iz predvaj, ki jih uporabljamo že za stometerski tek, iz 500- do 800-meterskih vežbalnih tekov ter iz 450- do 600-meterskih tekov s stopnjevanjem hitrosti. Najboljši training pa je tekmovanje.

b) Srednjeprožni tek na 800 do 1500 m.

Start, stil in taktika tekmovalca ločijo srednjeprožni tek od sprinta.

Start je povsem navaden — stoječi start, ki ga izvajamo na zelo lahek način. S težo telesa na levi nogi se močno nagnemo naprej ter se, na nam že znana povelja, odženemo — najprej z desno nogo, nato z levo. Roki vršita pri tem isto nalogo kot v ležečem startu. Stil je mehkejši: daljši korak, nižje dviganje nog in rahlo gibanje rok so značilni za tek na daljših progah; najvažnejša pa je taktika tekmovalca. V 800-meterskem teku ne moremo več govoriti o enakomerni hitrosti tekača tekom celotne proge. Tekmovalca se mora posluževati taktike: z najmanjšo izrabo energije mora doseči najboljši uspeh. V 800-meterskem teku preidemo iz hitrega starta na umerjen korak, ki ga 80 m pred startom pospešimo. Na 1500 m dolgi progi

pretečemo prvih in zadnjih 400 m v naglem tempu, ostali del proge pa nekoliko počasneje. V navedenem teku se nam prvič pojavlja točka utrujenosti, ko se tekač čuti izčrpanega. Z vso vztrajnostjo moramo ta moment izčrpanosti, ki se nam pojavi v tretji četrtini proge, preiti — kar nas osveži in nam zadà novih moči, da kot prerojeni z lahkoto pretečemo zadnji del proge.

Pri trainingih se sistematično vežbajmo na krajših in daljših progah ter posvečajmo pažnjo dihalnim vajam!

c) Dolgoprožni tek na 3000 do 25.000 m.

Lahak kot pero prehiteva tekač dolgo progo. Enakomernost, stalen ritem, dolg korak, nizko dviganje nog, lahko gibanje rok. Telo naprej nagnjeno, težišče telesa vodoravno k tlom, vsake 3 do 4 korake vdihnemo, vsake 3 do 4 korake izdihnemo. V tem stilu, ponosni, z glavo kvišku, mirni, brez skakanja in zibanja, brez hropečega dihanja, prehitevamo progo, pretečemo točko utrujenosti ter v energičnem finishu režemo v cilj.

Po dovršenem teku ne posedaj po rosní travi, temveč sprehodi se prej po igrišču, da se polagoma ohladiš in umiriš. Treniraj redno in previdno, izvršuj ostro masažo, telovadi in vežbaj se v dihanju.

Sistematično stenoiran, lahko brezskrbno startaš na poljubnih progah; tudi najdaljši tek, maratonski tek (42 km) ti ne more škoditi.

Veno Pilon:

AJDOVŠČINA.

1923.

Z D R A V J E.

Vzrok hripavosti. Hripavost nastane, če so na kak način pokvarjene glasilke v jabolku. Včasih povzroča jetika v jabolku hripavost. Slabotni ljudje, pri katerih je slabotno vse živčevje, imajo dostikrat oslabiljene tudi glasilke in ne morejo dati od sebe čistih glasov. Hripavost je lahko tudi živčno povzročena, ne da bi obstajale organske spremembe. Pri aktualnih infekcijskih boleznih, pri vročici in boleznih presnovljanja, je dostikrat pokvarjen mehanizem izločanja sluzi in tako se posuše glasilke, radi česar postane človek hripav. Isto obstoji tudi pri katarjih, posebno pri suhem vnetju jabolka. Hripavi postanemo tudi, če košček izmečka sede na glasilko. Ko se odkajljamo — vržemo izmeček raz glasilke — dobimo zopet čist glas. Po vnetju sapnika ali bronhijev, pride tudi od vnetja glasilk, ki otečejo in niso zmožne, da bi proizvajale čiste glasove. Včasih je tudi uničen živec, mišica brez živca ni dela zmožna in če oboli živec na obeh straneh, je proizvajanje glavcov nemogoče. Kdor je hripav, je prav, da vpraša za svet zdravnika, zakaj za hripavostjo se lahko skrivajo nevarne bolezni.

Zdr.

Z A P I S K I.

Vlada Milana Obrenoviča se imenuje 2. zvezek knjige, ki je pred kratkim izšla v Beogradu. Knjigo je spisal zgodovinar Slobodan Jovanović in opisuje čas vladanja tega prvega kralja iz rodbine Obrenovičev od leta 1879 do njegove odstopitve l. 1889. Knjiga je zelo pomembna in izvrstno pisana.

Knjižica o kraljestvu SHS. Na Češkem je izšla (Šolc in Šimaček, Praga) popularna knjižica o kraljestvu SHS. Zgodovinski, politični, kulturni, gospodarski in zemljepisni pregled. Knjižica obsega 136 strani. Skoraj polovica knjižice je posvečena političnemu razvoju države. Posamezne sestavke v knjižici so pisali različni pisatelji.

Uvod v zgodovino Slovanov. Ta knjiga je izšla nedavno v «Lwowski slavistični knjižnici» v Lwovu kot njen tretji zvezek. Spisal jo je antropolog Czekanovski.

Romani sveta (ali svetovni romani) se imenuje nova serija romanov, ki jih izdaja neki berlinski založnik (vsak teden enega), sourednik te serije je Thomas Mann. Ker so romani razmeroma po ceni — za dobro vsebino jamči ime urednika — se bodo razširili v največji množini med čitajoče občinstvo.

Umetniško razstavo so priredili v preteklem mesecu v Trstu pri Sv. Ivanu tržaški

slovenski upodabljači umetniki. Razstavili so svoja dela Sešek, Sirk, Gorše in Bambič. Pomanjkanje prostora nam ne dopušča, da bi prinesli izčrpnije poročilo. Na drugem mestu pa objavljamo dve sliki s te razstave.

«Luč» je ime novi književni družini v Trstu, ki nas je ob sv. Ivanu prijetno presenetila s svojimi «Kresnicami». Izdala je tri knjige, ki se človeku že polični zunanosti prikupijo in jim nizka cena (4 lire za vse tri knjige) sama dela najboljšo reklamo. Po vsebini bodo vsakega ljubitelja naše knjige razveselile.

Knjige so: 1) «Luč» — Poljudno znanstveni zbornik, ki ga je uredil dr. Lavo Čermelj. (Vsebina: Dr. L. Čermelj: Politično-upravna razdelitev Julijske Krajine do 31. maja 1927. — Dr. Ivan Marija Čok: Korporativni red. — France Bevk: Slovenske knjižne izdaje v Italiji. — Slavko Slavec: Nekaj italijanskih glasov o Južnih Slovanih). — 2) France Bevk: «Kresna noč». — 3) F. M. Dostojevskij: «Tuja žena in mož pod posteljo», v prevodu C. Ceja.

Iniciativo «Luči» moramo z navdušenjem pozdraviti. In to tem bolj sedaj, ko smo slovenske knjige tako zelo potrebni.

Rožica Pajčevnica se imenuje komedija, ki jo je spisal Ukrajinec Jakiv Mamontiv in so jo uprizorili v ljudskem gledališču v Charkovu. Imela je uspeh.

Beethovenovo proslavo, ki je prav lepo uspela, je priredilo 9. t. m. M. D. «Prosveta» v Trstu na svojem društvenem večeru za člane.

P I S M A.

NA RASKRSNICI.

(Svršetak).

Imam smelosti, da uporedim ovo vreme sa onim, kad su u Judeji očekivali Krista. Jedna se je zgrada srušila. Rim, koga je osnovalo par primitivnih, moralno visokih ljudi (komičan, ali točan izraz) bio je ispunio svoju zadaću. Postigao je gospodstvo sveta, jedinstveno jedno uredjenje sa jedinstvenim pravom, administracijom i vojskom. Kultura, civilizacija, to je bio samo Rim. I što se je dogodilo? Zgrada se je počela rušiti. Rim je postao gospodarom sveta, ali nije postao gospodarom sebi. Njegova je zadaća bila ispunjena, ideal je bio postignut, a neovoga ideala nije bilo. Ili bolje, ideal je bio postignut u glavnom, a nije bilo onoga, koji bi zgradu dovršio. U onoj silnoj, titanskoj borbi iscrpile su se sile, nestale su generacije. Nove generacije nisu u sebi imale

onoga svetog plamena, kojim su bili zagrevani njihovi stari. Nove su generacije nasledjivale samo bogatstva, borile se samo za njih. Ideje su se prostituirale, postale su firmama za lukulske bakanale. Nestalo je morala staroga Kima. Zgrada svetskog gospodstva rušava se je u svetskim nasladama, u jednom užasnom bakanalu nesposobnih potomaka. Ovakovo raspoloženje nije moglo dugo da potraje. Ono je značilo tek trošenje sila u jednom vremenu, kad se te sile nisu znale drug-ije upotrebiti. Čovek je izgubio veru u sebe, u svoju snagu. A opet, znao je, osećao je, da mora, da jest u njemu nešto jače, pozitivnije. Gdje je to? Gdje je taj spasitelj, koji će mu pokazat pravi put? Očekivali su ga, naznačivali su njegov dolazak. I čudno. Kad se je pojavio među njima, preporučili su se, digli su se i postali mučenicima njegovih ideja. Isti oni robovi, očajni, okovani, što su strepili pred svakim udarcem, postali su odjednom junacima, borionicima za njegovu ideju. Mangupi, što su sav život potrošili u vinu i ženama, i umirali u cveću, goreli su sad na lomačama, umirali na križevima sa svetim zanosom u očima. Imali su veru. Znali u zašto se bore, umirali su u uverenju, da su time postigli svoj spas. Tako su se borili prvi rimski vojnici, tako su se borili francuski sankiloti. Danas, večna fronta čovečanske tragedije, danas ih ima vrlo malo, koji bi poginuli za njegovu veru.

I mi tražimo danas kum'ra, ideal, cilj (kako hoćete) za koga bismo se borili, koga bismo izvesili na naše zastave, za koga bismo umirali.

Gde ga sve ne tražimo i gde ga sve ne ćemo tražiti?

Do danas ga nismo našli. Mislim, da je retko kad, u sličnim momentima čovečanstva, bilo toliko razločnosti, toliko različitih shvaćanja, toliko nerazumevanja i toliko pesimizma, koliko ga ima u našim danima.

Naše je vreme označeno jednim grčevitim traženjem, jednim mučnim nastojanjem, da se odredi jedna jasna perspektiva za budućnost, jedan jasan smer, kojim bi se pošlo.

To osećate svagde, na svakom koraku: u politici, umetnosti u socijalnim, finansijskim pitanjima i konačno u izvoru svega toga — u vašoj duši.

I, uza sve to, osećate, kako život prolazi dalje, svojim redovitim smerom, smerom, koji vodi, a ma baš, ka ništici. Taj let u ništa ne možete zaustaviti. Naprosto zato, jer nema leka, jer nema lečnika.

Svaki oseća, da nešto nije u redu, ali netko mahne rukom, a drugi se uzalud trapi, da pomogne, ali ne može, da pomogne ni samome sebi.

Svi smo pesimiste, ali svaki na svoj način. Jedni kažu: Propast posle mene. Drugi

kažu: Propast treba ukloniti, ali dosada nema leka.

Pa u čemu je ta propast?

Već sam je oznacio: Stare su vrednote propale, novih nema. Zivemo u nastojanjima, da nadjemo nove ideale, ili, da se ogrejemo na starima, ali i jedno i drugo nastojanje radja tek uverenje, da su nasi dani očajni i da rešenja nema. Time se u nama povećava osećaj apatije i iznemoglosti i mi predajemo kormilo naših dana u ruke Sudbini. Akcije naše volje padaju, naš život postaje bezvrednim i bezduševnim. Etički je moment jednak nuli, a sve to vodi u jednu letargiju čovečanstva, u jedno sredovečno stanje, u jedan niz formalizama, u kojima će nestati sve što je pozitivno.

Ali bolesni se organizam može ojačati injekcijama. Treba novih sila, novih ideja, novih plamičaka, koji će roditi nove plamene, na kojima će se grejati nove generacije.

I danas se te lekove traži. Spomenuo sam već politiku, umetnost i drugo.

Logično je, da će ovde igrat najvažniju ulogu ona pitanje, koja su sopstvena celom čovečanstvu. To su dakle socijalna, nacionalna, religiozna pitanja. Raspravljati o tim pitanjima je teško, delikatno.

Da pak podvučem moje prijašnje tvrdnje tretirat ću ovde pitanje, koje je opće naravi: pitanje umetnosti.

Uzmite danas u ruke bilo koju reviju. Pesme, članci, novele — kaos. Toliko stilova, toliko forama, a opet sve to deluje na vas mučno, čitate, uživajte eventualno, ali nikad niste zadovoljni. O, stvari mogu bit i dobre, ali opet, zar ne, ima tu neka praznina. Nedostaje nešto. Pesnici pišu o nasmejanim prozorima, literate rešavaju probleme ljubavi, socialne, a opet, nisu vam mnogo kazali. Nisu rešili problema, koji vas muči, koji muče i njih.

I dalje. Spomenuo sam smerove. Toliko ih nije bilo još nikad. Od romantizma i realizma do dadaizma. Od secesije i impresionizma do ekspresionizma, kubizma i primitivizma.

Svaki hoće da reši problem na svoj način, svaki traži izražaj u nečem drugom. Evo genialnog Pikasa. On je, izgleda, prošao sve škole, sve načine, ali rešenja nije našao.

Earls i Pitigrili. Zar možete verovat, da ta dva čoveka žive u isto vreme. Jedan opisuje grozote rata i diže reč mira, a drugi piše Kokainu. A opet, kako su si blizu. Zar se nisu obojica krvavo narugala vremenu i ljudima s kojima žive. Nacionalizam je bio vrteča romantizma, socialni pokreti prošlog stoleća stvorili su realizam. Ti su nestali u ruševinama Svetskoga rata i u ruševinama duševnosti i naziranja, kojih u našoj generaciji već nema.

A novog pokreta nema, t. j. ima ih mnogo, ali ni jedan se nije toliko iskristalizovao,

da bi potegnulo sa sobom mase, da bi označilo novo vreme i bio religija novog čoveka.

I tako stojimo na raskršnici. Mnogo ima puteva, ali nijedan nije takav, da bismo se za njega mogli odlučiti.

O, kako je teško biti tako mlad, osećati toliko snage a ne znati kamo da se je utroši.

Dajte nam Mesiju dajte nam Mesiju, za čijom ćemo zastavom umirati. Dajte nam religiju.

Začeti smo u vremenu, kad su ljudi umirali, i kad je u njihovim dušama bilo prazno.

Hteli bismo graditi, hteli bismo stvarati, ali što? Tko će biti taj homo novus, koji će nam otkriti nove izvore i nova vrela.

I hoće li doći to vreme preporoda, to novo gradjenje, večito istog babilonskog tornja.

A, mi hoćemo da gradimo babilonski tornj, jer tako mora da bude, jer je tako zapisano u knjizi tragačije čovekove.

Eto, takovo je danas u meni raspoloženje, takove su one misli, koje mi muče dane. To je onaj trn, koji se je zarezoao u dušu.

Da li vi to sve osećate? Mislim, da da. Ako ste rođeni, onda kad i ja, ako ste toliko tražili rešenje, koliko sam ga tražio ja, onda možemo, da si pružimo ruke.

A ako niste toga osetili, toliko bolje. Shvatite onda ove moje paradokse tek, kao jedan subjektivni ispad duše, koja još nije našla svoga Mesije.

Drago Gervais.

S P O R T.

† KAREL VRBEC.

v svicjem ponosnem dresu, v katerem si je pridobil kot nogometaš S. D. «Adrije» simpatije vseh naših sportnih mas. Bil je vzoren, discipliniran sportnik. Kruta smrt je prišla nepričakovana in ga ugrabila družini in tovarišem.

Kupa «Naš glas». Ob začetku leta smo obljubili, da bomo pazljivo zasedovali in podpirali sportno udejstvovanje naših društev. To nam je narekovala zavest, da morajo naša društva skrbeti tudi za telesno vzgojo svojih članov.

Obljuba dolg dela. Zato smo naprosili S. U., naj razpiše tekme za kupo «Naš glas», o kateri upamo, da je spravila, kljub poletni vročini, nekoliko več živahnosti v naše sportne vrste, ki so se po prvenstvenem tekmovanju pripravljale na — počitek.

Kdor pojmuje ambicijo sportnikov, bo brez dvoma pritrtil naši iniciativi; odobral jo bo, kdor je glede važnosti telesne vzgoje takšnega mnenja ko mi.

Tekme za našo kupo se že nagibajo h koncu. Čete «Concordije», Sv. Ivana, «Obzora», «Primorja», «Prosvete», «Tommasa» in «Zore» so vstopile v tekmovanje s trdnim upanjem, da jim bo sreča mila. Kloniti pa so morale do sedaj čete «Tommasa», «Zore» in Sv. Ivana.

Kdo bo zmagal? Čigava bo kupa?

Mi se tega sportnega vrvenja veselimo. Vseeno nam je čigava bo kupa. Brigajo nas le moralni in tehnični rezultati. O teh pa bomo podrobneje spregovorili ob zaključku tekmovanja.

Delovanje naših lahkoatletskih skupin. «Naš glas» ni pač zastoj priobčeval važna razmotrivanja g. Luina o lahki atletiki. Članke so našli obilo odziva s strani sportnih odsekov naših društev. Lahka atletika je bila pri nas nekoliko zanemarjena, vse jemalo uvaževana s strani naših sportnikov. Sedaj pa lahko beležimo razveseljivo dejstvo, da so razni trenerji vzgajili nekaj lahkoatletov in atletinj, ki se z uspehom udeležujejo v tej panogi sporta.

12. junija je organiziralo Sportno udruženje lepo uspeli lahkoatletski meeting, na katerem so bila zastopana sledeča društva: M. D. P. - Trst, M. D. Šparta - Škedenj, M. D. Zora, S. D. Adria.

Spored je obsegal tek moških na 80 in 400 metrov, tek atletinj na 60 in 200 metrov. Na 1500 metrov so startali trije lahkoatleti. — Za moški in ženski disk se je prijavila samo lahkoatletska sekcija M. D. P. - Trst. — Skok v višino ni dal povoljnih rezultatov. Živ tempo pa sta zavzeli moška (4 × 100) in pa ženska štafeta (4 × 60). Boj je bil tu srdit in je vzbudil mnogo zanimanja.

Točk so odnesla društva kot sledi:

Moški M. D. P. - Trst: 28; M. D. Zora 19; M. D. Šparta 9; Adria 6 točk. — Dame: M. D. P. - Trst 28; M. D. Zora 17 točk.

Lahkoatleti in atletinje so pokazali v marsičem lepo razumevanje za stilistiko.

Dobro bi bilo, če bi S. U. večkrat priredilo take meetinge. Lahka atletika je pač ena najlepših sportnih panog.

R. F.

LAHKOATLETSKA ČETA
M. D. „PROSVETA“ — TRST

B R S T J E

Miloš. Vaše pesmice bi, skrbneje izdelane, ne bile slabe. Eno priobčujemo — z malimi spremembami seveda — na tem mestu:

Prvi poljub.

Se še spominjaš, draga,
večera, ko sva kraj potoka
v zatišju vrb
igrala se ko dva otroka?
Nagnila rama se na ramo,
in glavi skupaj sva držala,
in da drevesa bi ne čula,
sva tiho, tiho šepetala.

Poprosil sem te za poljub...
Očesi si sklopila in zardela,
se streslo je telesce nežno,
dahnile ustne: Ko bi smela...

Molče sva nežno se objela,
ob ustnaih ustna so drhtela...

Druge pesmi so slabše. Ne pišite: «dovolj mi je življenja, dovolj mi je trpljenja». In ne o «noči neizprosni, strašni in grozni». Mi rabimo krepkejših, pogumnejših motivov. Če pa je žalost v človeku, li sili v tak izraz kot je pesem, mora biti vse drugače živa in utemeljena kot je vaša žalost. Čudno je namreč, da so mladi pesniki v svojih pesmih žalostni, da ne vedò zakaj; če jih človek sreča v življenju, si tega sploh ne zna razlagati, ako ne pomisli, da so to vplivi starejših pesmic «žalostnih» pesnikov. Ni pesem samo tista, ki toži, je tudi

ta, ki vriska in gleda pogumno v življenje. Oglasite se še: Saj talent imate.

Fric. Ena sama pesem. Teče gladko, bila bi dobra za objavo in smo prepričani, da bomo iz prihodnjih, ki nam jih boste poslali, katero izbrali. V tej pesmi pa opovate, da vam je vihar grozen ukončal ljubezen in vzore. Nikaril! Kakšen vihar pa more mlademu človeku pokončati ljubezen in vzore? Kaj pravi Župančič: «Po konci glavo!» In še dalje: «Tak bodi poet! A rože bolne naj vrag si zatakne za trak!» — Tako, vi mladi pesniki. Pustite bolne rože pokončanih ljubezni, vzorov in kar je še takega, vragu, naj se kiti z njimi, vi pa nosite raje — po konci glavo! Polg tega verz «nesreče pa vihar grozan» preveč diši po Gregorčiču. Oglasite se še!

S M E Š N I C E

Prisotnost duha. Igralec Ermete Novelli je nastopil v žaloigri. Igral je človeka, ki je zašel v največjo bedo, pa je pozabil pustiti v oblačilnici svojo zlato verižico za uro. Govoril je: «O Bož, lakote umiram!» — «Pa verižico zastavil!» se je oglasil nekdo v občinstvu. «Nič ne pomaga, je ponarejena!» se je odrezal Novelli.

Sirovež. Dva trgovska potnika sta šla mimo Majerjeve trgovine. «Jaz vstopim,» je dejal prvi. — «Nikaril! Majer je velika sirovina.» — «Kaj pa se mi more zgoditi, poizkusil bom.» Komaj je preteklo par minut, ko se je prikazal z rdečimi lici zopet na cesti. — «No?» ga je vprašal tovariš. — «Prav imaš Strašen sirovež je. Štiri zausnice mi je hotel dati.» — «Pa kako veš, da ti je hotel dati ravno štiri zausnice?» — «No, kaj bi mi jih bil dal, če bi mi jih ne bil hotel dati?»

Ura. «Vaša stenska ura pa glasno teče.» — «Da. Mi jo imenujemo Kantipo.» — «Zakaj?» — «Vedno se jo sliši. Včasih pa tudi bije.»

Med slavnimi atleti: «Smešno! V teh zaničarnih časih, ko gre vse narobe, postajajo celo ljudje, kot sta Thomas Mann in Bernard Shaw, svetovnoznani in slavni.»

Nevaren dovtip. Včasih je dovtip tudi nevaren. Ruski car Nikolaj I. (1825-55) je več zarotnikov obsodil na smrt, med njimi tudi pesnika Relieva. Ko je dal rabelj pesniku vrv okoli vratu, se je ta odtrgal in Reliev je padel na tla. «Vse je na Ruskem za nič, tudi vrvi,» je dejal. V takih slučajih, če se je vrv odtrgala, so na Ruskem dotičnika zmeraj pomilostili. Tudi sedaj so poslali nekoga k carju s prošnjo za pomiloženje. «Kaj je rekel Reliev?» je vprašal car. «Da so na Ruskem tudi vrvi zanič.» — «Dobro, dokažite mu, da nima prav!» In so ga obesili.